

УДК 336.76:339.72(477.62+477.61)

Р.Й. Бачо

СТАН РИНКІВ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ У НОВІТНІХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті розкрито основні тенденції, що характеризують ринки небанківських фінансових послуг Донецької та Луганської областей в умовах проведення активних бойових дій. Оцінені втрати страхового ринку, ринку кредитної кооперації та недержавного пенсійного забезпечення цих регіонів у 2014 році.

The article reveals main trends which characterize non-banking financial services markets in Donetsk and Luhansk regions in terms of active warfare. Losses of the insurance market, credit cooperation market and private pension administration in 2014 in these regions are estimated. It's stated that the financial and economic situation of regional insurers deteriorates due to their high dependence on collected by structural subdivisions insurance premiums in these regions. It's proved that the timely opening by the «Insurance company Asko-Donbas North» structural subdivisions in other regions of Ukraine, helped to prevent crisis in the insurance company.

There was a significant reduction of credit and deposit portfolio of credit unions located in Donetsk and Luhansk regions, which led to a reduction of the Donbas' share in the national index from 11.1 % in 2013 to 7.0 % in 2014.

Further continuation of hostilities will lead to the complete destruction of non-banking financial services market in the region. The conclusion has been made on the Donbas' low attractiveness in terms of raising market participants' funds, which leads to a phased closing and liquidation of regional financial institutions and structural units of non-regional institutions. The NFS market will be saved only on the territory of Donbas, which is not involved to the ATO and active warfare. Insurers registered in these areas will conduct its activities in other regions of Ukraine, and so trying to «survive» in the new operating conditions.

Ключові слова: ринки небанківських фінансових послуг, Донбас, страхові компанії, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, структурні підрозділи, регіон.

Key words: non-banking financial services markets, Donbas, insurance companies, credit unions, private pension funds, structural subdivisions, region.

За сучасних умов поглиблення економічних відносин важливе місце у доступі населення до фінансових послуг займають небанківські установи. Особливий статус цих установ на фінансовому ринку пов'язаний зі специфікою послуг, що надаються ними, а також їх наявністю у місцевостях, де немає банківських установ (кредитні спілки в селах та селищах). Розширення доступу населення до фінансових послуг стимулює фінансово-економічні відносини між суб'єктами регіональної економіки, чим сприяє розвитку останньої. Проведення бойових дій на Донбасі внесло зміну не тільки на соціально-економічний стан пов'язаних регіонів, але й суттєво вплинуло на фінансове забезпечення їх розвитку та громади в цілому. Саме тому актуальним є питання дослідження функціонування ринків небанківських фінансових послуг Донецької та Луганської областей в умовах проведення активних бойових дій.

Проблематиці розвитку регіональної економіки присвячені наукові праці Варналія З., Долішнього М., Комеліної О., Лендела М., Мікловди В., Мокія А., Писаренко С. та інших. Особливості розвитку функціонування регіональних ринків небанківських фінансових послуг за різними сегментами розглянуто у наукових доробках Барановського О., Внукової Н., Гончаренко В., Грищенко О., Залетова О., Пойди-Носик Н., Тимчак М., Хомутенко О. та інших. Питаннями розвитку ринку небанківських фінансових послуг загалом займаються Барановський О., Внукова Н., Вовчак О., Жихор О., Левченко В. та інші. Аналіз робіт зазначених науковців дозволяє зробити висновки про достатню глибину дослідження, присвяченого оцінці регіонального ринку небанківських фінансових послуг, особливо акцентуючи увагу на сучасний стан його розвитку в Донецькій та Луганській областях.

Метою роботи є оцінка та аналіз функціонування небанківського фінансового ринку Донецької та Луганської областей в умовах ведення активних бойових дій у цих регіонах України. Об'єктом дослідження є регіональний ринок небанківських фінансових послуг Донецької та Луганської областей. Основні завдання полягають у порівнянні основних показників функціонування ринку небанківських фінансових послуг вибраних регіонів України в довоєнний період та в період проведення активних бойових дій.

Важливим аспектом дослідження розвитку ринків НФП України є оцінка функціонування регіональних ринків небанківських фінансових послуг (НФП) Луганської та Донецької областей. Проведення активних бойових дій на Донбасі суттєво вплинуло на функціонування небанківських фінансових установ. За один рік проведення активних бойових операцій на Донбасі, ринок НФП скоротився на 54,2 % – з 5111,0 млн грн у 2013 р. до 2341,4 млн грн у 2014 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Показники, що характеризують ринок НФП Донецької та Луганської областей у 2013–2014 рр. [14; 15]

Показник	2013 рік				2014 рік				Зміна за 2013–2014 рр.*			
	Донецька область	Луганська область	Всього*	Частка Донбасу, %*	Донецька область	Луганська область	Всього*	Частка Донбасу, %*	Донецька область	Луганська область	Всього	Частка Донбасу, %
Страхових компаній, од.	12	3	15	3,7	12	3	15	4,0	0	0	0	0,3
Сума зібраних страхових премій страховиками, млн грн	3741,4	35,9	3777	13,2	1438,2	13,1	1451,3	5,4	-2303,2	-22,8	-2326	-7,8
Структурних підрозділів страховиків, од., у тому числі:	143	92	235	10,1	84	46	130	6,1	-59	-46	-105	-4,0
Філій	68	50	118	11,5	39	27	66	7,1	-29	-23	-52	-4,3
Дирекцій	17	6	23	9,4	15	8	23	8,3	-2	2	0	-1,1
Відділень	46	30	76	8,9	21	8	29	3,7	-25	-22	-47	-5,2
Представництв	12	6	18	8,8	9	3	12	7,7	-3	-3	-6	-1,1

Продовження таблиці 1

Сума зібраних страхових премій структурними підрозділами страховиків, млн грн	758,9	192,7	952	18,7	589,7	114,5	704,3	15,1	-169,2	-78,2	-247,4	-3,6
Кількість кредитних спілок, од.	34	40	74	11,9	34	38	72	12,2	0	-2	-2	0,4
Внески вкладників, млн грн	45,3	71,3	116,6	8,6	16,3	30,5	46,79	4,7	-29,0	-40,7	-69,8	-3,9
Видані кредити, млн грн	157,8	107,6	265,4	11,1	85,8	53,2	139,0	7,0	-72,0	-54,4	-126,4	-4,2
Недержавних пенсійних фондів	6	-	6	7,4%	6	-	6	7,9%	0	-	0	0,5
Пенсійні внески, млн грн	20,8	-	20,8	1,3	27,9	0	27,9	1,5	7,1	0	7,1	0,2
Всього фінансових установ	139	77	216	10,2	135	77	212	9,6	-4	0	-4	-0,6
Всього структурних підрозділів фінустанов	781	348	1129	14,4	735	332	1067	13,5	-46	-16	-62	-0,9
Ринок НПФ, млн грн*	4724,3	407,6	5111,0	13,6	2157,9	211,4	2341,4	6,8	-2566,4	-196,2	-2770	-6,8

* Розраховано автором

Негативна тенденція звуження надаваних небанківських фінансових послуг на Донбасі спостерігається у всіх досліджуваних сферах, крім сфери недержавного пенсійного забезпечення, де не відбулося скорочення кількості установ, а сума пенсійних внесків у Донецькій області за рік зросла на 7,1 млн грн або 34 %.

Не зважаючи на те, що кількість зареєстрованих у Донецькій області СК за цей період не змінилася, сума зібраних страхових премій скоротилася на 61,6 % – з 3741,4 млн грн у 2013 р. до 1438,2 млн грн у 2014 р. Сума зібраних премій страхових компаній (СК) Луганщини за 2014 р. скоротилася ще суттєвіше – на 63,6 %.

Головна причина скорочення зібраних премій регіональних страховиків Донбасу пов'язана з тим, що основною територією здійснення діяльності цих установ була Донецька та Луганська області. У статті «Особливості проведення та аналіз ефективності операцій зі страхування майна в страховій компанії» (2014) Р.Й. Бачо акцентує увагу на високій залежності збору премій обраної для дослідження СК Донецької області («АСКО Донбас-Північний») [1], що й підтверджують дані табл. 2.

Вибрана страхова компанія проводить страхову діяльність на території 8-ми регіонів України, а саме у Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Харківській, Львівській областях та у м. Києві. Однак основний акцент діяльності СК зосереджений у Донецькій та Луганській областях, на які у 2014 р. припадає 78,4 % усіх філій компанії.

Таблиця 2

**Загальні показники діяльності структурних підрозділів
ПрАТ СК «АСКО-Донбас Північний» в Донецькій та Луганській областях
України у 2009–2014 рр. [2–7; 8–13]**

Показники	Значення показників за роками						Зміна показників за період*			
							2013 до 2009		2014 до 2013	
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Абс.	%	Абс.	%
Зібрані страхові премії СК, тис грн	48724,3	60178,8	74560,2	84572,3	90725,3	71425,9	22701,6	46,6	-19299,4	-21,3
Кількість філій по областях, од.	21	33	33	33	37	37	16	76,2	0	0,0
Кількість філій на Донбасі, од.	21	29	29	29	29	29	8	38,1	0	0,0
Частка філій Донбасу у загальній кількості філій СК, %*	100,0	87,9	87,9	87,9	78,4	78,4	-21,6	-	0,0	-
Страхові платежі від філій, тис грн	46540,4	56770,4	71711,5	81307,2	85996,8	67583,5	21043,1	45,2	-18413,3	-21,4
Страхові платежі з Донецької області, тис грн	17107,6	20453,4	27649,6	31026,3	32509,3	26648,3	9540,7	55,8	-5861,0	-18,0
Страхові платежі з Луганської області, тис грн	29432,8	36180,9	42759,3	47291,6	49031,4	35057	5624,2	19,1	-13974,4	-28,5
Частка платежів Донбасу в преміях СК, %*	95,5	94,1	94,4	92,6	89,9	86,4	-9,1	-9,6	-3,5	-
Частка філій у преміях компанії, %*	95,5	94,3	96,2	96,1	94,8	94,6	-0,9	-0,9	-0,2	-
Частка Донецької області в преміях СК, %*	35,1	34,0	37,1	36,7	35,8	37,3	2,2	6,3	1,5	-
Частка Луганської області в преміях СК, %	60,4	60,1	57,3	55,9	54,0	49,1	-11,3	-18,7	-5,0	-

* Розраховано автором

З даних наведеної вище таблиці випливає, що філії страхової компанії «АСКО Донбас-Північний» беруть активну участь у формуванні страхового портфеля обраного страховика. Адаже частка премій, що акумулюються СК через її структурні підрозділи, коливається за досліджуваний період на рівні 95 %. Це стосується й страхових виплат та відшкодувань. Особливістю діяльності страхової компанії є високий рівень свободи її структурних підрозділів у вирішенні питань щодо прийняття ризиків на страхування та можливості проведення виплат саме через структурний підрозділ. Існують страхові компанії, що здійснюють виплати централізованим порядком лише через центральний офіс страховика, таким чином позбавивши філії права участі в процесі здійснення страхової виплати, окрім певних функцій, пов'язаних зі збором та відправки в центральний офіс документації, необхідної для здійснення виплати страхового відшкодування. Водночас висока частка здійснення виплат саме через структурні підрозділи свідчить про високу довіру менеджменту страхової компанії

СК «АСКО Донбас-Північний» до керівників філій, що пояснюється важливою роллю, яку вони відіграють у формуванні страхового портфеля компанії.

З даних табл. 2 випливає, що рішення керівництва компанії щодо розширення мережі філій було правильним. Без відкриття нових філій в інших регіонах України СК «АСКО Донбас-Північний» зіткнулася б із серйозною проблемою формування страхових резервів та ненадходженням страхових премій. Адже тільки за 2014 р. зменшення надходження страхових премій із Донецької області становить 5,9 млн грн (-18 %), а Луганської – 14,0 млн грн (-28,5 %). Через негативний вплив бойових дій на Донбасі частка премій від структурних підрозділів Донецької та Луганської областей суттєво знизилася – до 86,4 %, однак і надалі є системоформуючим чинником для СК «АСКО Донбас-Північний». У подальшому відбуватиметься суттєве недоотримання страхових премій із цих областей, і керівництву СК необхідно буде здійснити переорієнтації діяльності страхового підприємства на інші регіони України з метою забезпечення сталого функціонування.

Досліджуючи функціонування системи кредитної кооперації у Донецькій та Луганській областях, необхідно констатувати, що у 2014 р. відбулося скорочення кількості кредитних спілок (КС) на 2 од. (див. табл. 1). Водночас кредитний портфель КС Донеччини за 2014 р. скоротився на 45,6 % з 157,8 млн грн до 85,8 млн грн, а КС Луганщини – на 50,5 % і у 2014 р. становив 53,2 млн грн. У цілому частка кредитного портфеля КС Донбасу в загальнодержавному показнику скоротилася з 11,1 % у 2013 р. до 7,0 %.

На сьогодні також спостерігається негативна тенденція суттєвого відтоку вкладників КС Донецької та Луганської областей. Адже, якщо на кінець 2013 р. сукупний депозитний портфель КС цих областей склав 116,8 млн грн, то у 2014 р. він становив 46,8 млн грн, тобто констатується майже 70 %-ий відтік депозитів.

Подальше продовження бойових дій призведе до повного руйнування ринку небанківських фінансових послуг у регіоні. Низька привабливість регіону з погляду залучення фінансових ресурсів учасників ринку призведе до поетапного закриття та ліквідації регіональних фінансових установ та структурних підрозділів інорегіональних установ. Збереження ринку НФП відбудеться лише на тих територіях Донбасу, на яких не проводиться АТО та активні бойові дії. Страховики, що зареєстровані у цих областях, проводитимуть свою діяльність в інших регіонах України, намагаючись у такий спосіб «вижити» у новітніх умовах функціонування.

1. Бачо Р.Й. Особливості проведення та аналіз ефективності операцій зі страхування майна в страховій компанії / Р.Й. Бачо, Е.Й. Іллар, Є.Й. Бачо, Ж.Ш. Мароші // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Випуск 2 (43). – С. 111–117; 2. Звіт про доходи та витрати страховика «АСКО Донбас-Північний» за 2009 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=201>; 3. Звіт про доходи та витрати страховика «АСКО Донбас-Північний» за 2010 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=113>; 4. Звіт про доходи та витрати страховика «АСКО Донбас-Північний» за 2011 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=181>; 5. Звіт про доходи та витрати страховика «АСКО Донбас-Північний» за 2012 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=289>; 6. Звіт про доходи та витрати страховика «АСКО Донбас-Північний» за 2013

рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=331>;

7. Звіт про доходи та витрати страховика «АСКО Донбас-Північний» за 2014 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=378>;

8. Звіт про страхові платежі та виплати по структурних підрозділах СК «АСКО Донбас-Північний» за 2009 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=200>;

9. Звіт про страхові платежі та виплати по структурних підрозділах СК «АСКО Донбас-Північний» за 2010 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=112>;

10. Звіт про страхові платежі та виплати по структурних підрозділах СК «АСКО Донбас-Північний» за 2011 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=180>;

11. Звіт про страхові платежі та виплати по структурних підрозділах СК «АСКО Донбас-Північний» за 2012 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=294>;

12. Звіт про страхові платежі та виплати по структурних підрозділах СК «АСКО Донбас-Північний» за 2013 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=338>;

13. Звіт про страхові платежі та виплати по структурних підрозділах СК «АСКО Донбас-Північний» за 2014 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.askods.com/file.php?id=385>;

14. Звіт про роботу Нацкомфінпослуг за 2013 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/files/docs/zvit>;

15. Звіт про роботу Нацкомфінпослуг за 2014 рік: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/files/sector>.